

Parlando: 2005/6., 10-17 p.

PURCELL ZONGORÁN - EPTA MANCHESTER II/2.

Christine Brown előadása

Henry Purcell-t már 1695-ban, amikor 36 éves korában elhunyt, kora legkiválóbb zenészeként ismerték el. A Westminster Apátság orgonája alatt temették el, oda, ahol, mint orgonista működött. Napjainkban Anglia egyik legnagyobb zeneszerzőjeként tisztelik, ezért úgy gondolom, nagy kár, hogy sok zongorista soha nem játszotta zenéjét. Talán a „régizene” mozgalom felelős ezért, mely ragaszkodik hozzá, hogy a régi zenét csak korabeli hangszereken lehet előadni. Ennek ellenére remélem, tudom bizonyítani, hogy Purcell zenéje jól megszólaltatható a modern zongorán és kiváló tananyag is.²

Purcell billentyűs zenéjét pengetéssel megszólaltatott billentyűs hangszerekre, virginálra, spinétre és csembalóra írta. (...) E hangszerek megtekinthetők az edinboroughi Korai Billentyűs Hangszermúzeumban, a Russel Gyűjteményben, ahol Önöket is bármikor szívesen

fogadják, ha meg akarnak ismerkedni a gyűjteménnyel. A nyitvatartási idő megtalálható az Interneten.

A virginál téglalap alakú hangszer, egy sorozat húrja van, mely párhuzamosan fut a billentyűzettel. Egy kis fába helyezett lúdtoll szólaltatja meg, melyet pengetőnek hívunk. Ez a megfelelő billentyű lenyomásakor felemelkedik és megpendíti a húrt. Az itt bemutatott képen, mely Purcell: Music's Hand-maid című kompozíciója II. részének címlapja, a jobb oldalon látható hölgy virginálon játszik.

A spinét háromszög alakú hangszer és az alacsonyabban lévő húroknak extra hosszúsága gazdag, meleg hangzást eredményez. Az általánosan ismert két-manuális csembalón a játékosnak már van lehetősége arra, hogy a megszólaltatott hangot mind mennyiségileg, mind minőségileg változtassa.

Itt van például a „New Ground”³ című darab a „Music's Hand-maid” II. részéből, a Z.T682-es, ahol a „Z” a Zimmermann-katalógus számot jelöli. Purcell mestere volt az ostinatonak, vagyis annak a rövid basszus vonalnak, mely - fölötte variált új dallammal - újra

és újra ismétlődik, Az egyik leghíresebb a Dido búcsúja, a „Ha majd a földbe tesznek, Keservem ne fájdítsa szíved...” kezdetű ária, a Dido és Aeneas című operából. Ebben a „New Ground” -ban a bal kézben lévő három ütemes basszus, kezdettől fogva - hol a basszusban, hol a tenorban - az egész darabon át hallható, míg a jobb kéz a harmadik ütemtől az „Itt az istenségek jóváhagyják” című gyönyörű dallamot játssza, melyet Purcell előzőleg egy Szent Cecília napja című ódára írt.

Ha ezt az e-moll ostinatot virginálon játszunk, nem lehetséges a két kéz közötti hangzás egyensúlyát megteremteni, de megvalósítható a két manuális csembalón, vagy még inkább a modern zongorán. (...)

Hogyan vált Henry Purcell olyan komponistává, aki ilyen csodálatos zenét tudott írni? Nos, Londonban született, 1659-ben. Apja, akit szintén Henrynek hívtak, figyelemreméltó képességű zenész volt, fontos pozíciót töltött be a Királyi Kápolnában és a Westminster Apátságban. A fiatal Henryt már hat éves korában felvették a Királyi Kápolna kóristái közé. Nagybátyja, Thomas Purcell ebben az időben egy szolgálatot tevő nemes úr volt a Királyi Kápolnában, és nem fér kétség hozzá, hogy segítette a gyermeket abban, hogy beleszokjon a próbák és szertartások rendjébe. Ezeknek a fiúknak a korszak mindennapi szokása szerint kellett tanulniuk, énekeltek az istentiszteleteken, elsajátították a billentyűs és zenekari hangszerek játékát és zeneszerzést tanultak. Valójában a fiúk által komponált zsolnárok egy-némelyikét a kórus el is énekelte. Ünnepélyes alkalmakkor a fiúk a még ma is használatos skarlát színű egyenruhát viselték. Amikor erre az előadásra készülve felvettem a kapcsolatot dr. Andrew Grant-tal, a mostani orgonistával és kórusvezetővel, küldött nekem néhány elragadó fotót arról a tíz kórista fiúról, akik jelenlegi tagjai a Királyi Kápolna gyermekkórusának. Ezeket a fiúkat a „City of London School” iskoláztatja, láthatjuk és hallhatjuk őket az egyházi események alkalmával, emléknapi ünnepélyein. Rendszeresen énekelnek a Szent James palotában. A szertartások részleteinek időpontját megtalálhatjuk Andrew Grant weboldalán az Interneten.

Purcell a tanár

Amikor Purcell hangja 15 éves korában mutálni kezdett, ki kellett lépnie a kórusból, de a Király Kápolnánál maradt, ő hangolta az orgonát és segített a király számtalan hangszerének karbantartásában. A fiatalabb fiúk közül néhányat tanított is. Aztán alig húsz évesen kinevezték a Westminster Apátság orgonistájává, és ezt további kiemelkedő megbízások követték.

Rules for Graces

A Shake is mark'd thus explain'd thus a beat mark'd thus explain'd thus a fore fall mark'd thus a back fall mark'd thus a shake mark'd thus a shake turn'd thus a slur is mark'd thus explain'd thus the mark for the battery thus explain'd thus a bar is mark'd thus at if end of every time that it may be the more easy to keep re, a Double bar is mark'd thus and sett down at the end of every Straine which imports you must play the Straine twice, a repeat is mark'd thus and signifies you must repeat from the note to the end of ye Straine, or Lesson, to know what key a time is in, observe if last note or Cloze of ye tune for by that note ye key is nam'd all Round end with ye first Straine.

Semmi kétségünk sincs afelől, hogy Purcellt érdekelte a tanítás és volt is tehetsége hozzá. Revideálta Playford „Bevezetés a zenei mesterségbe” című művét, megírta „Az éneklés művészete” módosított változatát, valamint egy szótár készítéséhez zenei kifejezések definiálásával járult hozzá. A „Válogatott gyakorlatok csembalóra vagy spinétre” című utolsó pedagógiai munkáját halála után felesége Frances publikálta és ez világos utalásokat ad a tanítással kapcsolatos nézeteire. Van benne néhány oldal „Utasítások kezdőknek” címmel, egy táblázat a hangjegyértékekre vonatkozóan, a C-dúr skála ujjazata mind a bal- mind a jobb kézre, és egy részletes táblázat a „Díszítések szabályai” -ról, vagyis annak szabálya, hogyan játszunk a díszítéseket.

Maradandó bizonyítéka Purcell tanári elismertségének még ma is látható a Westminster Apátságban. Egyik tanítványa, Lady Elizabeth Howard, azzal fejezte ki elhunyt tanára iránti tiszteletét, hogy az orgona közelében lévő egyik oszlopra táblát helyeztetett el a következő felirattal:

„Itt nyugszik Henry Purcell Úr,
Aki elhagyta e földi életet,
Egy megszentelt helyre távozott,
Az Ő Harmóniáját csak az a hely tudja felülmúlni”.

Milyen típusú darabokat írt Purcell?

Purcell billentyűs darabjai között találunk ének-dallamokat és

EIGHT SUITES

HENRY PURCELL
(1659 - 1695)

Suite N° 1 in G
(z. 660)

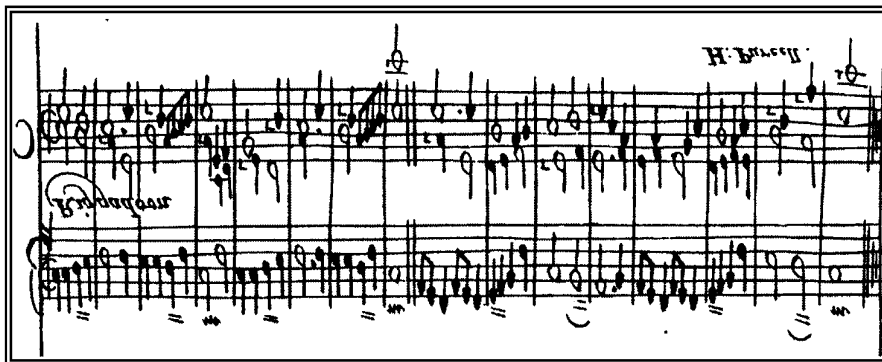
Prelude

táncokat,
trompet-tune-okat⁴
és indulókat,
prelúdiumokat,
ostinatokat és
három- négytételes
szviteteket. Az első
szvitben (Z. 660)
lévő G-dúr
prelúdium fiatal

zongoristáknak jó bevezetés ahhoz, hogy Purcell stílusát megismerjék.

A darab egy akkordsorozatra épül, melyet eljátszhatunk, beazonosíthatunk, ezáltal mind gyakorlati, mind elméleti munkához is kapcsolhatunk. Az ugyanebben a szvitben lévő Menüett sok kiadványban is megtalálható, és nehézségi foka a Prelúdiumhoz hasonló, ha díszítések nélkül adjuk elő. A díszítések itt a tizenhat ütemből kilencben fordulnak elő. Véleményem szerint sokkal hasznosabb, ha a barokk darabokat először díszítések nélkül tanuljuk meg. Ha már a hangok és a metrum érzet biztos, a díszítéseket egyenként adjuk hozzá a darabhoz. Ez a tanulási mód különösen segít a Music's Hand-maid II. részének a-moll Menüettjében. A darab háromrészes forma és a középrészben minden hang díszítve van. A darabot sokkal egyszerűbben közli az Associated Board *Billentyűs Hangszerek antológiája* sorozata, amiben a hat díszítésből ötöt elhagynak. A d-moll Air-t, mely néha a-moll Menüettként jelenik meg, szintén sok antológiában megtaláljuk (Z. T676). Ez a pompás kis miniatűr egyszerűen szerkesztett, két egyenlő részre osztható kétrészes forma. Nincs benne moduláció, de a darab második felének párhuzamos dúrban megszólaló effektusa szépségével szíven üti az embert. A fiatal tanulók, amikor a dallamszekvenciákat játsszák, megtanulhatják, hogyan mozogjanak gondosan a billentyűzeten, bátorítsuk őket, hogy figyelmesen hallgassák a két kéz közötti hangzás egyensúlyát, ne nyomja el a kíséret a dallamot.

A Riggadoon⁵ egy vidám páros ütemű tánc, ezt a táncot Purcell nem tette bele egyik szvitjébe sem. A Music's Hand-maid II. részének C-dúr Riggadoonját (Z. 653), mely egy általánosan ismert második osztályos vizsga darab, az Associated Board publikálta. A frazírozásokat és a díszítéseket Richard Jones dolgozta ki. És itt látható a mű kézírata Purcell

saját gyönyörű kézírásával. A hangjegyeket egymáshoz túl közel írta, mert a papír ebben az időben nagyon drága volt.

A Hornpipe olyan tánc, amely csak az angol billentyűs zenében létezik. A Purcell által írott Hornpipe-ok előadásához fürgé ujjak kellenek, hogy a táncok stílusának élénk tempóját vissza tudjuk adni. Az e-moll Hornpipe az „The Old Batchelor” (A vén agglegény) című darab egy részletének változata, melyet eredetileg vonósokra írt, de nagyon jól fekszik billentyűs hangszereken, hatásos és előadása élvezetes.

17. Saraband¹

A Sarabande-ot, mely sokkal méltóságteljesebb tánc, Purcell legtöbb szvitjében megtalálhatjuk. Bár a Sarabande a korai angol zenében nem olyan lassú és espressivo jellegű, mint később Bachnál, mégis jó gyakorlat fiatal növendékeknek. A C-dúr Sarabande-ban (2.665) például a balkéz játéka kíván gondos figyelmet.

Játszassuk a növendékkel a balkéz két szólamát először két kézzel mélyebb regiszterben, az átkötött hangokat hallgassa meg tudatos figyelemmel, aztán próbálja visszaadni ugyanezt a hatást egy kézzel. Az Alfred Kiadónál Maurice Hinson közreadásában megjelent „*Barokk billentyűs zene antológiája*” segítséget nyújt a díszítések megoldásához, és jó ötlet, ha a két kezdő akkordot arpeggio játsszuk. Az ezt követő élénk Jigg (Gigue) ritmikai változatosságával és a kontrapunktikus imitációkkal kiváló ellentéte az előző tételnek.

A C-dúr szvit (Z.666) Prelúdiuma igényes darab, erőteljes, tiszta billentésre van szükség ahhoz, hogy a témabelépéseket kihozzuk. A zene karakterének kifejezése érdekében a jó artikuláció lényeges és elengedhetetlen, ezért én „*Az igazi barokk zene*” című Faber kiadónál megjelent saját kiadványomban könnyedén kötött nyolcad- és tiszta tizenhatod játékokat javasolok. Ez megóv attól, hogy a játszott rész elmosódottá váljék. Különösen fontos ez ott, amikor a darab vége felé a zenei anyag sokkal összetettebbé válik. Egy másik szép darab a g-moll szvit Prelúdiuma (Z. 661). Ahhoz, hogy a fuga jellegű zenei anyagot magas szinten adjuk elő, külön kézzel gyakorolva kell előkészítenünk, különös gondot fordítva a jobb kéz szólamára. A sok díszítés, ahhoz, hogy ne akadályozza a zenei folyamatot, rengeteg gyakorlást kíván, de egy ilyen mű kidolgozása nagy megelégedéssel tölt el.

Purcell billentyűs hangszerre ugyan nem túl sokat írt, de az annál gazdagabban változatos. Felsorakozik a gyengéd hangzású G-dúr Prelúdiumtól, a törekeny d-moll Air-en át az erőteljes Hornpipe- és a robusztus Riggadoon-ig. A C-dúr és g-moll Prelúdiumra jellemző a kontrapunktika, ugyanakkor az e-mollban lévő New Ground-hoz hasonlóan, gyönyörű dallamossággal is gyakran találkozunk. A legtöbb darab rövid, a fiatal növendékeknek jól fekszik és mindegyik kézre áll.

Ritmikus vitalitásukkal, csodálatos dallamaikkal, tiszta formáikkal kiválóak, mint tananyag, és mint maga Purcell írja a *Music's Hand-maid II.* részének előszavában „hasznosak nemcsak kezdők, de a művészetben magasabb fokon jártasak számára is.” Én úgy gondolom, ezek a miniatűr mesterművek minden zongorista figyelmére rászolgálnak.

Köszönetnyilvánítás

Az illusztrációkat és kottapéldákat következő kiadók szíves engedélyével tettük közzé:

„Stainer & Bell Ltd”:

Music's Hand-maid II. rész címlapja, G-dúr prelúdium az *I. szvit* -ből, *C-dúr Sarabande*

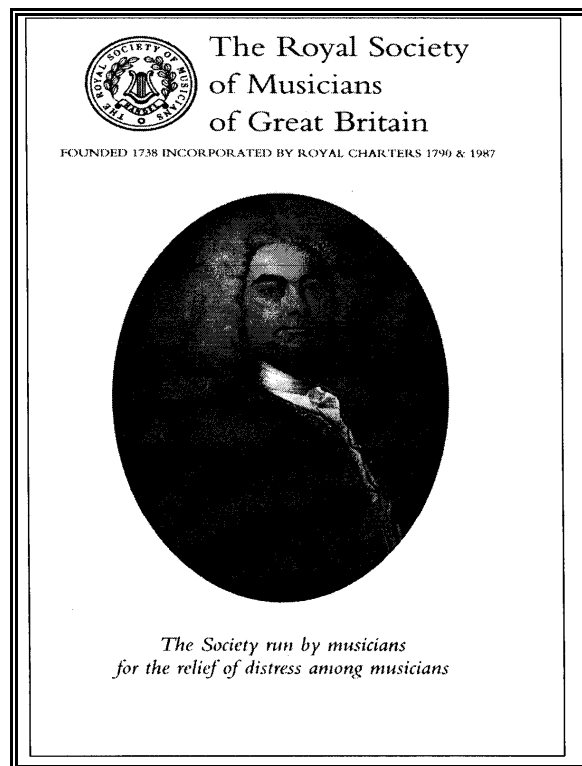
„Faber Music Kiadó”:

„A Díszítések szabályai”, reprodukció a „*The Harpsichord Master*” című kiadványból

*1. Elhangzott az angliai EPTA Nemzetközi Konferencián, Purcell halálának 310. évében, 2005. szeptember 4-én. Christine Brown Leeds-ben született és zenei nevelését is ott kapta. 16 éves korában kitüntették egy Alapítványi Ösztöndíjjal, mellyel tanulmányait a Royal College of Music-ban folytatta. Itt négy éven át zongorát és brácsát tanult. Észak-Angliába visszatérve megnyerte a Yorkshire Szimfonikus Zenekar koncertszólista versenyt, majd az ezt követő évtizedekben mint előadó, tanár, komponista, író és versenyek zsűritagja vált ismertté. Növendékei - 6 évestől 60 év feletti korosztályig - közül mind a helybéli, mind az országos versenyeken többen díjnyertesek, és sokból lett hivatásos muzsikusként. Ismert személyiséggé vált tanítással kapcsolatos publikációival, Bartók zenéjével kapcsolatos kutatásaival. (Lásd: *PARLÁNDO* 2001/3. szám - előadás Bartók 10 zongoradarabjáról, melyet*

hallhattunk a magyarországi EPTA Nemzetközi Konferencia alkalmával, 2000 augusztusában, a Zeneakadémián.) Előadásokat tartott tanári konferenciákon Nagy-Britanniában, Koreában, Cipruson, Singapurban, Magyarországon és az USA-ban. Magántanárként tanít.

- 2 Az előadás alkalmával az itt megemlített Purcell műveket az előadó növendékei zongorán el is játszották.
3. ground= ostinato basszus
- 4 trompet-tune= zongora- vagy orgona darab, klarinó-szerű dallammenetekkel, lásd: Ittész Kata: Zenei szaknyelvi szótár, megj.: 2001-ben.
- 5 Angolul = Rigadoon, franciául Rigaudon; XVIII. Század elején divatos provençei tánc.

Néhány szó az angliai „Royal Society of Musicians”-ról

A „Muzikusok Királyi Társaságának” története mindvégig a lélek nagylelkűségéről szól. 1738-ban kezdődött, amikor a hegedűs és zeneszerző Michael Festing, a német fuvolista és zeneszerző Charles Weidman, és a hangszeres Vincet család egy tagja a haymarketi Orange kávéház előtt beszélt két kislíval. Tudomásukra jutott, hogy a gyerekek nyomorba jutottak, amikor apjukra, J. C. Kytchre, az ünnepezt oboistára, volt kollégájukra halva találtak rá a közeli utcában. A három zenész összehívta néhány kollégáját, és a strandon lévő Korona és Vasmacska Tavernában, ahol rendszeresen hangversenyezni szoktak, és április 23-án megalapították a Zenészek Társaságát.

Az eredeti Hűségnyilatkozatnak 226 aláírója volt (...) közöttük Edward, Henry Purcell fia.(...) Händel, mint alapító tag sok jótékonyági koncertet adott a Társaság számára, melyek közül az elsők egyikén 1739. március 20-án, egy új orgonaversenyét adta elő. A Társaság

iránti élénk érdeklődése nem hagyott alább, és röviddel 1759-ben bekövetkezett halála előtt kiegészítette végrendeletét egy záradékkal, melyben 1.000 Fontot hagyományozott a Társaságra.

1784-ben III. György, aki elkötelezett híve volt Händel zenéjének, jelen volt egy Händel halálának emlékére rendezett koncertsorozaton, amikor is a bevételből 6.000 Font körüli összeget kapott a Társaság. Munkájuk iránt a későbbiek folyamán is nagy érdeklődést mutatott, és 1790-ben a Társaságnak Királyi Okiratot adományozott. Az azóta is folyamatos királyi patronálás minden eddiginél nagyobb mértéket mutatott azzal a Kiegészítő Királyi Okirattal, mellyel a 250 éves fennállás alkalmával az eredeti okmányt kiegészítették, és a Társaság hatáskörét megnövelték azzal, hogy a nehézséggel küszködő hivatásos muzsikusok számára is segítséget nyújthatnak. A Tagok a kezdet kezdetétől minden hó első vasárnapján találkoznak, hogy anyagi segítségükkel előmozdítsák a Társaság jótékonyági célkitűzéseit, baráti kapcsolatokat tartsanak, és szakértői tanácsot kapjanak tiszteletbeli képviselőiktől, köztük kitűnő orvosi konzultánsoktól is. A levéltár nyitva áll tudósok számára. A világ legrégebbi **zenészekért létrehozott jótékonyági társulata** magával ragadó példát mutat. Láthatjuk, hogyan fejlődött és hogyan felel meg a jelenlegi szükségleteknek.

Fordította és közli: *Ábrahám Mariann*